

თეიმურაზ გვანცელაძე
თამარ გითოლენდია

ქართული გვარების ერთი ტიპი აუხაგ მუჰაჯირთა 1867
წლის სიაში და აუხაგური ფოლკლორის ერთი
პერსონაჟის სახელის ეტიმოლოგია

აფხაზთა შორის გავრცელებული გვარები სხვადასხვა წარმომავლობისაა: გვხვდება აფხაზური, ქართული, ჩერქეზული და თურქული ეტიმოლოგიის მქონე გვარები. მათგან რაოდენობის მხრივ ყველაზე მეტია აფხაზური და ქართული წარმომავლობის მქონე გვარები. საკუთრივ აფხაზური გვარები მორფოლოგიური აგებულების მხრივ იყოფა რამდენიმე ჯგუფად (ვრცლად იხ.: თ. გვანცელაძე, 2011, გვ. 136-143).

ქართული წარმომავლობის გვარები სხვადასხვაგვარად არის ადაპტირებული აფხაზური ენის მიერ: ზოგს მთლიანად ჩამოცილებული აქვს გვარების მაწარმოებელი ქართული დაბოლოებები, ან ისინი შეცვლილია აფხაზური აფიქსებით. მაგალითად, ქართული გვარები **მარუშ-იან-ი, შეყრილა-ვა, მექვაბი-ა // მიქვაბი-ა, ჯინჯოლ-ია** მათ მტარებელ პირთა სხვადასხვა მიზეზით გააფხაზების შემდეგ აფსუიზირდა და წარმოიქმნა ახალი ვარიანტები: **ა-მარშან, შაყრილ, ა-მქვაბ // ა-ნქვაბ, ა-ჯენჯალ** (თ. გვანცელაძე, 2011, გვ. 137-138), ხოლო **-ვა** დაბოლოებიანი ქართული გვარები, თუ მათ აფხაზები ატარებენ, უმეტესწილად აფხაზურად გამოითქმის **-ვა** სუფიქსის გარეშე, თანაც ამ ქართულ სუფიქსს ენაცვლება კრებითობის აფხაზური **-აა** სუფიქსი (თ. გვანცელაძე, 2011, გვ. 140-141).

მოცემულ ნაშრომში მოკლედ მიმოვიხილავთ **-ია** დაბოლოების მქონე ზოგ იმ ქართულ გვარს, რომლებიც გადაკეთებული სახით დასტურდება რუსი მოხელეების მიერ 1867 წელს ოსმალეთის იმპერიაში გასაძევებელ აფხაზ მუჰაჯირთა სიაში. ამასთანავე, აქვე დავაკავშირებთ ამ საკითხს აფხაზურ ზეპირსიტყვიერებაში ძალზე პოპულარული პერსონაჟის აბრსკილის სახელთან.

აფხაზ მუჰაჯირთა 1867 წლის სია (ბ. ხორავა, 2004; ბ. ხორავა, 2013), წარმოდგენას ქმნის იმ გვარებზე, რომლებიც გავრცელებული იყო აფხაზეთის ტერიტორიაზე არამარტო 1867 წლის მუჰაჯირობის დროს, არამედ გაცილებით უფრო ადრე. დასახელებულ სიაში მრავლად მოიპოვება ქართული, კერძოდ, მეგრული გვარები, რომელთაც აფხაზურში დაუკარგავთ დაბოლოება. მაგალითად:

სოფ. კელასურში წარმოდგენილია გვარი **ამფარ**. მისთვის ამოსავალია მეგრული **მეფორია** (თ. გვანცელაძე, 2003, გვ. 41), რომელიც დასტურდება 1616-1621 წლების “საცაიშლო დავთარში” სოფ. ჭალის (სოფ. ჭლოუ, ოჩამჩ. რ.) ტექსტში (ქსძ, III გვ. 467). **მეფორია-ს ე** აფხაზურში გადმოცემულია **ა** ხმოვნით. **ა-მ** მოგვცა **ა**. სიტყვის თავში გაჩენილია ზოგადობის აფხაზური პრეფიქსი **ა-**. **ე** ხმოვანი რედუცირდა, რადგან მახვილმა **ა-** პრეფიქსზე გადაინაცვლა: **მეფორია > *მაფარ > ამფარ**. სამეგრელოში **მეფორია**

არის ეპითეტი კაცისა, ვინც თოხნისას ბალახს კი არ მოჭრის, არამედ მიწით დაფარავს (პ. ცხადაია, 2000, გვ. 112).

სოფ. აბგიძირაში გვხვდება გვარი **ბარკალ**, რომელიც დღეს იშვიათი მეგრული **ბარკალია** გვარის ვარიანტია. თვით **ბარკალია** ფორმა **ბარკალია-ს** ვარიანტია. შდრ., მეგრ.: **ბარკალ** “ბორძიკი“, **ბარკალ-ა** // **ფარკალ-ა** “ბორძიკით მოსიარულე“. ამგვარი მეტსახელი არაა მოულოდნელი (პ. ცხადაია, 2000, გვ. 56).

სოფ. აიბუხვწაში დასტურდება **ბერცხელა**, რომლისთვისაც ამოსავალია იშვიათი ქართული გვარი **ფერცხელავა**. **ფერცხელავა** შეიძლება იყოს **ფირცხლავას** ვარიანტი, ანდა შეიძლება ეპონიმის მეტსახელი მომდინარეობდეს **ფერცხელ-ი** “კოტრიალი, გორილას“ ფუძისაგან. მეგრულად **ფერცხელა** ნიშნავს “კოტრილას, გორილას“ და ბავშვისათვის ასეთი მეტსახელის შერქმევა ბუნებრივია (პ. ცხადაია, 2000, გვ. 134). **ფერცხელავა** ფორმის **ფ** თანხმოვნისგან აფხაზურში მივიღეთ **ბ**. გვარს აკლია ქართული დაბოლოება **-ვა**.

სოფ. ჯამპალში წარმოდგენილი **გუარდალ** გვარის ამოსავალი ფუძეა ქართული **გორდელ**, რომელიც იშვიათ ქართულ **გორდელ-ა-ვა** გვარში გამოიყოფა (ა. სილაგაძე, ა. თოთაძე, 1997, გვ. 64), შდრ., **გორდელ-ა-ძე**. **გორდელ-ა** მოფერებითი ვარიანტია პირსახელ **გორდი-სა**, რომელიც არის გვარში **გორდიშვილი** (პ. ცხადაია, 2000, გვ. 66). შესაძლოა, **გორდ-ელ** სოფელ გორდიდან ეპონიმის წარმოშობის აღმნიშვნელიც იყოს. **გორდელავა-სა**გან აფხაზური **გუარდალ** (**გ^არდალ**) ფორმა ასე მივიღეთ: **ო** ხმოვანმა აფხაზურში მოგვცა **ჟა** დიფთონგი, რომლის **ჟ** ელემენტი **გ** თანხმოვნის ლაბიალიზაციის მომენტად იქცა. ამოსავალი **ე** აფხაზურში გადმოცემულია **ა** ხმოვნით. გვარს მოკვეცილი აქვს **-ვა** დაბოლოება წინამავალ ხმოვანთან ერთად: **გორდელა-ვა > გუარდალ**.

სოფ. ჯამპალში დასახელებულია გვარი **გუნა**. მუჰაჯირთა სიაში არის, აგრეთვე, ვარიანტები: **გუნია**, **აგუნბა**. პირველი დასტურდება სოფ. ბესლახუბაში. მეორე — გულრიფში. ცხადია, რომ **გუნა** ქართული **გუნავა-სა**გან მომდინარეობს.

სოფ. მოქვეში სახელდება გვარი **კერსალ**. მისთვის ამოსავალია ქართული გვარი **კერესელიძე**, რომელსაც მოშორდა **-ძე** დაბოლოება და წინა **ი** ხმოვანი. **კერესელ** ფორმის მეორე **ე** უმახვილო პოზიციაში გაქრა, ხოლო უკანასკნელი **ე** აფხაზურში შეიცვალა **ა** ხმოვნით: **კერესელიძე > *კ^არასალ > კ^აერსალ**.

სოფ. ფსირცხაში დასტურდება გვარი **კიფა**, რომელიც მომდინარეობს იშვიათი მეგრული **კიფაია** გვარისაგან (პ. ცხადაია, 2000, გვ. 98). აღდება პირსახელი ***კიფა**.

სოფ. გერზეულში წარმოდგენილია გვარი **კუტა**. **კუტა** საქართველოში ძველად გავრცელებული პირსახელია (ქსს, 1967, გვ. 96). აფხაზური **კუტა** მოდის დღევანდელი ქართული **კუტავა-სა**გან, რომელიც უკვე დასტურდება 1616-1621 წლებში (პალ, I, გვ. 632).

სოფ. ლათაში იხსენიება გვარი **ლომა**, რომელიც აღგვადგენინებს მეგრულში დაკარგულ ***ლომავეა** ვარიანტს.

სიებში არის გვარი **ყურდგელ**. ამოსავალი ფორმაა მეგრული **ყურდგელია // ყურდგელია**, რომელსაც ჩამოცლილი აქვს დაბოლოება - **ია**. ქართ. **ყურდგელია** > აფხ. ***ყ^რდგ^ალ [ყურდგაალ]** > აფხ. **ყ^რდგ^ელ [ყურდგელ]** > რუს. **Курдгелъ**.

სოფ. კელასურში იხსენიება გვარი **ხარაზ**, სოფ. აბჟაყვაში — მისი ვარიანტი **ხარაზ-ა**. გვარი **ხარაზი** ამჟამადაც გვხვდება ქართულში, რეალურად არსებობს იშვიათი **ხარაზია** ფორმაც (ა. სილაგაძე, ა. თოთაძე, 1997, გვ. 237), რომლისგანაც მოდის აფხაზური **ხარაზ**, უფრო ზუსტად, **ჰარაზ** < **ხარაზ**. სხვათა შორის, აფხაზებში დღესაც გავრცელებულია ქართულსუფიქსიანი **ჰარაზ-ია** ვარიანტი.

წებელდასა და ამტყელში წარმოდგენილია გვარი **ხორა**, რომელიც ამავე სიაში წარმოდგენილი **ხორაია** ან **ხორავა** ფორმის ვარიანტია (თ. გითოლენდია, 2008, გვ., 111).

სოფ. ზიმასა და ბეშიკვარაში დასტურდება გვარი **ხურხუმალ**. მისთვის ამოსავალია ქართული **ხორხომელიძე** (ა. სილაგაძე, ა. თოთაძე, 1997, გვ. 241), შდრ., **კერესელიძე** > **კერსალ**. არ გამოირიცხება მისი მომდინარეობა იოლად აღსადგენი მეგრული ***ხორხომელია** სახეობისაგან...

ჩვენი დაკვირვებით, აფხაზ მუჰაჯირთა 1867 წლის სიაში სულ ასახულია 32 ქართული წარმოშობის დაბოლოებამოკვეცილი გვარსახელი, რაც ამ პროცესის სისტემურობაზე მიუთითებს და უეჭველად უნდა იქნეს გათვალისწინებული აფხაზურ და ქართულ, კერძოდ, მეგრულ გვარსახელთა და ანთროპონიმთა კვლევის დროს. ამის გათვალისწინებით ფართო პერსპექტივა იმლება მომიჯნავე სამეცნიერო დარგების ზოგი პრობლემის ანალიზისთვისაც. თქმულის საილუსტრაციოდ აქ წარმოვადგენთ ერთ მაგალითს.

აფხაზებში ამჟამად პოპულარულია საგმირო თქმულება **აბრსკილის** შესახებ (ს. ზუზბა, 1988, გვ. 343). ჯერ კიდევ ნახევარი საუკუნის წინათ ამ თქმულებას ნაკლებად იცნობდნენ გუდაუთის რაიონში მცხოვრები აფხაზები, ხოლო თურქეთში მცხოვრებ აფხაზთაგან იგი იციან მხოლოდ ახლანდელი ოჩამჩირის რაიონის ტერიტორიიდან წასულთა შთამომავლებმა. იმის გამო, რომ თქმულება შეტანილია სასკოლო პროგრამაში, ამჟამად იგი იცის აფხაზთა უმრავლესობამ. თქმულების მოკლე სიუჟეტი ასეთია:

სოფელ გუფში (ამჟ. ოჩამჩ. რ.) უცხოვრია გამორჩეულ ქალწულს, რომელსაც აღთქმა ჰქონდა დადებული, რომ არ გათხოვდებოდა, მაგრამ რაღაც გრძნეულებით დაორსულდა და საოცარი ვაჟი შეეძინა. ბიჭს **აბრსკილი [აბრ(გ)სკ'ელ]** ერქვა. იგი გულადი დადგა. იმ დროს **ზღვისა და კავკასიონის მხრიდან** აფხაზეთს თავს ესხმოდნენ მტრები. აბრსკილი ხალხის დიდ იმედად იქცა: ხოცავდა მტრებს, რომლებიც ვეღარ ბედავდნენ თარეშს. მხარე აყვავდა, დამშვიდდა. აბრსკილი შინაურ მტრებსაც ებრძოდა. მას მფრინავი რაში ბზოუ ჰყავდა, რომელიც ერთი ნახტომით მოექცეოდა **ზღვის ნაპირიდან ერცანუს მთის** წვერზე და პირიქით. აბრსკილი თანდათან გამედიდურდა, რამაც ღმერთი გააჩავრა. მან ჯერ ტკბილი სიტყვით სცადა, გონს მოეყვანა აბრსკილი, მაგრამ უშედეგოდ. ღმერთმა უბრძანა მოციქულებს, შეეპყროთ იგი და მანამ ჰყოლოდათ ბნელში, სანამ ღმერთს ქედს არ მოუხრიდა. მოციქულებმა შეიპყრეს აბრსკილი და ბზოუ. ისინი

სოფლებს ჭლოუსა და ოტაფს შორის მდებარე გამოქვაბულში რკინის ბოდს მიაკრეს სქელი ჯაჭვით. აბრსკილი იბრძვის დასახსნელად, მაგრამ ვერ ახერხებს. იგი მუდამ თავის ხალხზე ფიქრობს, მაგრამ არ შეუძლია მისი შველა. ბევრჯერ სცადეს აფხაზებმა მიჯაჭვული ამირანის დახსნა, მაგრამ ეს შეუძლებელია (ს. ზუხბა, 1988, გვ. 344-349).

აბრსკილის სახელის ეტიმოლოგია დადგენილი ჯერაც არაა (ვრცლად იხ.: ს. ზუხბა, 1988, გვ. 359-361). ჩვენი აზრით, პერსპექტიულია მ. ჩიქოვანის აზრი აბრსკილის სახელის პირველი ნაწილისა და ამირანიანის ქართული ეპოსის პერსონაჟ **ამბრ**-ის სახელის იგივეობის შესახებ (მ. ჩიქოვანი, 1959, გვ. 45; მ. ჩიქოვანი, 1966, გვ. 15). თუ ეს მოსაზრება მართებულია, მაშინ უნდა ვირწმუნოთ, რომ თავიდან არსებობდა მეგრული სახელი ***ამბრიშ სკირი > *ამბრიშ სკირი** “ამბრის შვილი“, რომელმაც განიცადა შემდეგი ცვლილებები: **მეგრ. *ამბრიშ სკირი > *ამბრიშსკირი > *ამბრისკილი > *აბრისკილი > *აბრსკილი > აფხ. აბრსკ'გ'ლ > აბრგსკ'გ'ლ**. ლინგვისტური თვალსაზრისით, არც მეგრულისათვის აქ ნავარაუდები ვარიანტების მიღების გზებია მოულოდნელ-დაუშვებელი და არც აფხაზურისა, თუმცა, ჩვენი აზრით, აბრსკილის სახელის ქართული წარმომავლობის მტკიცება სხვა არგუმენტების მოშველიებითაც შეიძლება. კერძოდ: ძალზე მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ **აბრსკილის თქმულება უცნობია აბაზურ ფოლკლორში, ამასთანავე ის ბზიფელ აფხაზთა შორისაც კი უცნობი იყო სასკოლო პროგრამაში მის შეტანამდე და ვიწრო ლოკალური გავრცელება ჰქონდა მხოლოდ აბუყელთა შორის**. ამიტომ გმირის სახელის ეტიმოლოგიის რკვევისას მეტი პერსპექტივა იმ მოსაზრებას აქვს, რომელიც ითვალისწინებს თქმულების სიუჟეტის გეოგრაფიული არეალისა და **აბუყის**, ანუ ისტორიული **შუასოფლის** ისტორიული ეთნიკურ-ენობრივი ვითარების მიმართებას. ამ მხრივ შემდეგი უნდა ითქვას:

აბრსკილის თქმულების მოქმედების არეალი არ სცილდება **აბუყას**, ანუ ძველი **შუასოფლის**, ე.ი. თანამედროვე **ოჩამჩირის რაიონის ნაწილის** ტერიტორიას. ესაა სოფლები: **გუფი, ჭლოუ, ოტაფი, ერცახუს მთა, ოტაფის გამოქვაბული**. ამის გათვალისწინებით, სრულიად უდავოა, რომ სწორედ ამ ვიწრო ზონაში უნდა შექმნილიყო ეს თქმულებაც. რაც შეეხება ამ ზონის ისტორიულ ეთნიკურ-ენობრივ ვითარებას, ცნობილია, რომ აბუყაში ახლანდელ აფხაზთა წინაპრები პირველად გამოჩნდნენ მხოლოდ XVII საუკუნის მიწურულს და მერე დაიწყეს ახლანდელი ოჩამჩირის რაიონის მიწებზე დასახლება, სადაც მანამდე მხოლოდ ქართველები, კერძოდ, მეგრელები სახლობდნენ (იხ.: ნარკვევები, 2007, გვ. 151-169). ეს გარემოებანი გვიბძგებენ იქითკენ, რომ აბრსკილის სახელის ეტიმოლოგია ვეძიოთ საკუთრივ აფხაზურ, ან მეგრულ ონომასტიკონში.

როგორც აღინიშნა, აფხაზურ ენაზე თქმულების პერსონაჟის სახელი ჟღერს როგორც **აბრსკ'გ'ლ** და **აბრსკ'გ'ლ**. მათ აფხაზურად დამაჯერებელი ახსნა არ ეძებნება (ს. ზუხბა), მაგრამ ზოგ წყაროში დასტურდება მეტად საინტერესო მონაცემები. კერძოდ, 1867 წლის მუჰაჯირთა სიებში ყურადღებას იქცევს კოდორისა და დალის ხეობის სოფლებში **მერხეულში, ბეშიკვარასა და აბგალანვარაში**

მცხოვრებ აფხაზთა შორის გავრცელებული ერთი და იმავე გვარსახელის 7 variant i: Брескиль (ბრესკილ), Брискель (ბრისკელ), Брислекъ (ბრისლექ), Крыскель (კრესკელ), Брыскель (ბრესკელ), Блескиръ (ბლესკირ), Блескеръ (ბლესკერ). ამ ვარიანტებიდან ძირითად ფორმებად აღსადგენია *ბლესკ'გ'რ და *ბრესკ'გ'ლ, ხოლო დანარჩენები რუსი მოხელეების მიერ აფხაზურ ვარიანტთა მცდარი აღქმის შედეგი უნდა იყოს. *ბლესკ'გ'რ და *ბრესკ'გ'ლ რეალურად არის ვარიანტები ქართული გვარსახელისა, რომელიც 6 ფორმითაა ამჟამად წარმოდგენილი სამურზაყანო-სამეგრელოში. ეს ვარიანტებია: ბულეისქირი, ბულეისკირი, ბულესკერია, ბულესკირია, ბულისკერია და ბულისკირია. ისინი მომდინარეობენ ბულ-ი, ბულ-ა და ბულ-ე ანთროპონიმებისაგან, რომლებსაც დართული აქვთ “შვილის” სემანტიკის მქონე საერთოქართველური ფუძის მეგრული სახეობა სქირ-ი // სკირ-ი სიტყვა, შდრ., გვარები: წულეისკირი, პაპასკირი, ასკილეისკირი... (პ. ცხადაია, 2000, 63; თ. გითოლენდია, 2010-2011, გვ. 62; ბ. ხორავა, 2013, გვ. 97). ქართული ფორმებიდან 4 ვარიანტში (ბულესკერია, ბულესკირია, ბულისკერია, ბულისკირია) გვაქვს ასევე საერთოქართველური წარმომავლობის -ია < -იან სუფიქსიც. აღსანიშნავია ისიც, რომ გვარსახელი ა-ბლესკ'გ'რ ამჟამადაცაა გავრცელებული აბჟუელ აფხაზთა შორის და მას დამატებული აქვს აფხაზური ენის სახელებისათვის დამახასიათებელი ა- პრეფიქსი, რომელიც ქართული გვარის გააფხაზურების ფუნქციას ასრულებს (თ. გვანცელაძე, 2003, გვ. 41).

ამ მონაცემების გათვალისწინებით, სრულიად უეჭველია, რომ ამჟამინდელი რეალურად არსებული აფხაზური გვარსახელი და აფხაზ მუჰაჯირთა 1867 წლის სიებში ასახული ყველა ვარიანტი მომდინარეობს ქართული, კერძოდ, მეგრული ბულისკირ-ია ვარიანტისაგან. ამისი დამადასტურებელია ისიც, რომ გალის რაიონში მუხურისა და ოქუმის თემებში დღემდე არსებობს 2 ქართული სოფელი ერთი და იმავე საბულისკერიო სახელით, რაც წარსულში ამ გვარსახელის ახლანდელი აფხაზეთის მიწაზე ფართოდ გავრცელების კიდევ ერთი დასტურია.

მაშასადამე, თქმულება აბრსკილის შესახებ უნდა შეექმნათ არა აფხაზებს, არამედ შუასოფელ ქართველებს, კერძოდ, მეგრელებს. მთავარ პერსონაჟს *ბულიშ სქირი “ბლის შვილი” უნდა რქმეოდა. ამ ანთროპონიმისაგან მომდინარეობს ჯერ *ბულიშ სკირი, შემდგომ კი *ბულისკირი სახელები. სავარაუდოდ, შუასოფელში აფხაზთა შემოსახლებამდე ამ პირსახელს უკვე შეძენილი ჰქონდა გვარსახელის ფუნქციაც და მოეპოვებოდა დღემდე შემორჩენილი ქართული ბულეისქირ-ი, ბულეისკირ-ი, ბულესკერ-ია, ბულესკირ-ია, ბულისკერ-ია და ბულისკირ-ია ფონეტიკური ვარიანტებიც.

ამრიგად, ცხადია, რომ ისტორიულ შუასოფელში მოსულმა აფხაზებმა დამწვდური ქართველებისაგან სუბსტრატულ ფოლკლორულ ძეგლად შეითვისეს თქმულება, რომელიც დღეს უკვე აფხაზთა დიდმა ნაწილმა იცის.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ხ. ბლაჟბა, 1964** — Х.С. Бгажба, Бзыбский диалект абхазского языка (Исследование и тексты) Тб., 1964.
- თ. გვანცელაძე, 2003** — თ. გვანცელაძე, აფხაზური და ქართული ენების შემსწავლელთათვის, ტ. I, თბ., 2003.
- თ. გვანცელაძე, 2008** — თ. გვანცელაძე, აფხაზეთის ეთნიკური ისტორიის ლინგვისტური საფუძვლები, თბ., 2008.
- თ. გვანცელაძე, 2011** — თ. გვანცელაძე, აფხაზური ენა, სტრუქტურა, ისტორია, ფუნქციონირება, თბ., 2011.
- თ. გითოლენდია 2008** — თ. გითოლენდია, - ია დაბოლოებიანი გვარსახელები მუჰაჯირთა 1867 წლის სიაში, ჟურნ. "მარჯი", №1, 2008.
- თ. გითოლენდია, 2010 - 2011** — თ. გითოლენდია, აფხაზ მუჰაჯირთა 1867 წლის სიაში გამოვლენილი ქართველური წარმოშობის გვარსახელები, "სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები", ტ. VIII, თბ., 2010-2011.
- ს. ზუზბა, 1988** — ს. ზუზბა, აფხაზური ზეპირსიტყვიერება, აფხაზურიდან თარგმნის ავთანდილ არაბულმა და თეიმურაზ გვანცელაძემ, თბ., 1988.
- ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან: აფხაზეთი, თბ., 2007.**
- პალ, I, 1991** — პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, ტ. I, თბ., 1991.
- ა. სილაგაძე, ა. თოთაძე, 1997** — ა. სილაგაძე, ა. თოთაძე, გვარსახელები საქართველოში, 1997.
- სწძ, I, 1986** — სვანეთის წერილობითი ძეგლები (ისტორიული საბუთები და სულთა მატრიანები), ტ. I, თბ., 1986.
- ა. ღლონტი, 1987** — ა. ღლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები, თბ., 1987.
- ქსძ, II, 1965** — ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, თბ., 1965.
- ქსძ, III, 1970** — ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, თბ., 1970.
- მ. ჩიქოვანი, 1959** — მ. ჩიქოვანი, ქართული ეპოსი, წიგნი I, თბ., 1959.
- მ. ჩიქოვანი, 1969** — М. Я. Чиковани, Амираниани, Грузинский эпос, Тб., 1966.
- ბ. ცხადაია, 2000** — ბ. ცხადაია, გვარები და გვართა დასახელებანი სამეგრელოში, თბ., 2000.
- ბ. ხორავა, 2004** — ბ. ხორავა, აფხაზთა 1867 წლის მუჰაჯირობა, თბ., 2004.
- ბ. ხორავა, 2013** — Б. Хорава, Мухаджирство абхазов 1867 года, Тб., 2013.

TEIMURAZ GVANTSELADZE, TAMAR GITOLENDIA
**GEORGIAN SURNAMES OF ONE TYPE IN THE ABKHAZIAN
MUHAJIRS' LISTS OF 1867 AND THE ETYMOLOGY OF ONE OF THE
ABKHAZIAN FOLKLORE CHARACTER'S NAME**

In 1867 the Russian Empire officials drew up lists of the Abkhaz families, who had to be deported to the Ottoman Empire. In these lists were confirmed more than dozens of surnames with Georgian origin, including 32 such Georgian surnames, from which were removed away **-ia** < **-ian** surname-forming endings. For example, in the village Jampal the surname **Гуардап [Gwardal]** is based on the Georgian anthroponym **Gordel**, which is found in current rare Georgian surname **Gord-el-a-va**, and Georgian surnames: **Gordel-a-dze** and **Gord-i-švil-i**. Abkhazian form **Gwardal** derived from Georgian **Gordel-a-va** was adopted in Abkhaz language in full compliance with the word adoption rules.

Taking into account the systemic nature of such change process of Georgian surnames, makes it possible to solve issues of anthroponyms history of some Abkhazian and Georgian surnames.

The study also considers the etymology issues of the most important monument of Abkhazian folklore, the main character's name of **Abrsk'il**'s legends. The following conclusions were made:

1. The name **Abrsk'il** is the Georgian surname **Bulisk'iria** adapted in Abkhazian language, which in its turn was taken from Megrelian syntagma **Buliš skiri** "cherries's (plant name) son."

2. Taking into account that the Abkhaz legend **Abrsk'il** 50 years ago was common only in Ochamchire district of the Autonomous Republic of Abkhazia, and the story takes place in the same region, we assume that the legend was created in this region before XVII century by the Georgians residing there, and then it was adopted by the Abkhazians, who came here later.

This assumption is supported by the lists dated of 1867 compiled by the Russian officials, where are recorded variants of the Abkhazian names adopted from the Georgian name **Bulisk'iria**: **Брескиль (Bresk'il)**, **Брискель (Brisk'el)**, **Брислекъ (Brislek')**, **Крыскель (K'rðsk'el)**, **Брыскель (Brðsk'el)**, **Блескиръ (Blesk'ir)**, **Блескеръ (Blesk'er)**.